

Länsstyrelsen
Västerbotten

L1931

Beslut

1(4)

2015-02-19

Diarienummer

432-557-2015

Umeå C Utveckling AB
Bertil Hammarstedt
Umestan Företagspark, hus 4
903 47 UMEÅ

Förklaring att Umeå stationshus, beläget på fastigheten Umeå 7:4, Umeå centrum och kommun, Västerbottens län, har övergått till att bli byggnadsminne enligt kulturmiljölagen

(3 bilagor)

Beslut

Länsstyrelsen förklarar, enligt 3 kap. 7§ kulturmiljölagen (SFS 1988:950) att Umeå stationshus har övergått till att bli byggnadsminne enligt nämnda kapitel.

Skyddsbestämmelser

1. Stationsbyggnaden får inte rivas, flyttas, till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras utvändigt.
2. I byggnadens inre får ingrepp inte göras i stomme eller i bottenvåningens rumsindelning.
3. Äldre fast inredning, samt inredning som rekonstruerats till äldre utförande, får inte förändras.
4. Byggnaden ska underhållas så att den inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten som berör skyddade delar ska planeras och utföras i samråd med Länsstyrelsen och på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
5. Det på den bifogade situationsplanen avgränsade skyddsområdet ska hållas i sådant skick att byggnadsminnets utseende och karaktär inte förvanskas. Skyddsområdet får inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras.

Om det av särskilda skäl är nödvändigt att ändra byggnadsminnet i strid mot skyddsbestämmelserna ska ansökan om tillstånd för detta lämnas till Länsstyrelsen, som enligt kulturmiljölagen får lämna tillstånd till ändring i sådana fall.

2015-02-25 beslöt KMF
kopier till IKI = BY-reg. Az
/h

Motivering

Umeå stationshus har ett betydande kulturhistoriskt värde för Umeås stadsbild, som orsak till och fondbyggnad i stadens mest monumentala platsbildning och med Rådhuset som motpol i en fri siktlinje längs Rådhusplanen. Stationshusets välbevarade och monumentala exteriör har ett stort arkitektoniskt och stadshistoriskt värde. Väntsalens utförande och bottenvåningens rumsindelning är typisk för ett stationshus från 1890-talet. Umeå stationshus berättar tydligt om järnvägens stora betydelse i det Umeå som växte fram efter stadsbranden, samt om de miljöer som mötte resenärer och järnvägspersonal. Att stationshuset fortfarande kan användas för sitt ursprungliga ändamål förstärker det kulturhistoriska värdet.

Kulturhistorisk beskrivning

Stationshuset i Umeå ritades av Folke Zettervall år 1895, dvs. samma år som han efterträdde Adolf W. Edelsvärd som SJ:s chefsarkitekt. Byggnaden låg som en motpol till Rådhuset i andra änden av Rådhusplanen. Framför stationen anlades en "halv" stjärnplats, helt i enlighet med samtida stadsplaneidéer och med förebilder från bland annat Paris och Wien. Därmed lyckades man på ett smidigt sätt sammanfoga den snett inkommande järnvägen med stadens rutnätsplan och samtidigt skapa en monumental plats framför den nya tidens centralbyggnad.

Stationshuset är symmetriskt uppbyggt kring en mittvolym i två våningar, täckt av ett brant sadeltak och med lägre envåningsflyglar på ömse sidor. Stora gavelformade frontoner dominerar norra och södra fasadens mittparti. På södra sidan finns två mindre frontoner på ömse sidor om denna och på den norra finns en takkupa på västra sidan om mittfrontonen. Väster om entrén mot söder skjuter ett oktagonalt trapporn ut från fasaden med fem sidor, i en våning med mezzanin krönt av en svängd tornhuv. Stationshuset har karaktär av solid stadsmässig monumentalbyggnad. Grunden är av grovhuggen granit, fasaderna är murade i kryssförband av rött fogstruket tegel, och taken täcks av grönmålad skivtäckt plåt. Fronton- och gavelkrön är försedda med små prydnadstorn. Till byggnadens livliga fasadverkan medverkar också i hög grad fasadbanden av sandsten, de dekorativa gula putsfälten samt mönstermurningen med glaserat tegel i mörkrött och grönt.

Järnvägsstationens stil har karaktäriserats som "rundbågestil". Vid denna tid var det vanligt att byggnader för "industriellt ändamål" gavs denna stil. Det nakna teglet, "rohbau", blev vanligare även på prestigebyggnader från och med 1890-talet i takt med de stigande kraven på materialäkthet, liksom ett friare fasadschema med inslag av asymmetri. Järnvägsstationerna som uppfördes runt sekelskiftet vid de nyanlagda banorna i Norrbotten och Västerbotten byggdes företrädesvis i trä. Men det faktum att Umeå var residensstad och att alla offentliga byggnader i staden som uppfördes efter branden 1888 byggdes i sten, påverkade säkert SJ att låta bygga Umeå stationshus i tegel.

Stationshusets exteriör är välbevarad och har genomgått förhållandevis få genomgripande förändringar. Ett mindre fönster på den östra gaveln tillkom vid toalettombyggnaden 1918 och bottenvåningen på södra fasadens mittparti byggdes ut 1926. Därutöver har de flesta fönster och alla dörrar bytts ut i senare tid, ett glas-

2015-02-19

Diarienummer

432-557-2015

tak tillkommit mellan stationshuset och det nya perrongtaket 2011, och ytterligare smärre förändringar genomförts. Detta har dock inte förtagit byggnadens ursprungliga karaktär. Stationshusets interiörer har däremot genomgått betydande förändringar, bland annat till följd av att rumsindelningen ändrats flera gånger. År 2011 lät dåvarande ägaren Jernhusen AB rensa bort mycket av de senare förändringarna i bottenvåningen, vilket innebar att den ursprungliga rumsindelningen togs fram och att en hel del äldre panel och annan fast inredning kom fram efter att länge ha varit dolt bakom nyare undertak och ytskikt. Bland annat innebar detta att huset återfick sin ursprungliga vestibul med passage till perrongen, symmetriskt placerad kring en genomgående axel genom stationshuset. Detta var det vanliga sättet att transportera sig genom en järnvägsstation med olika funktioner (biljetter, resgodis etc.) och underlättade orienteringen. Ursprungligen fanns en gemensam väntsal för 1:a och 2:a klass intill passagen mot norr och en stor väntsal för 3:e klass längst mot öster och sydost. Idag fungerar vestibulen som väntsal och har restaurerats med hög ambitionsnivå att återfå den ursprungliga karaktären.

Bakgrund

Regeringen beslutade den 21 augusti 1986 att Umeå stationshus skulle betraktas som statligt byggnadsminnesmärke enligt kungörelsen (1920:744) med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet.

Under år 2000 bolagiserades SJ och det nybildade förvaltningsbolaget Jernhusen AB fick regeringens uppdrag att tills vidare förvalta fastigheterna åt SJ. Riksantikvarieämbetet åtog sig att utarbeta förslag till skyddsföreskrifter med motivskrivning och värdebeskrivning för de statliga byggnadsminnen som avsågs att senare övergå i Jernhusens AB ägo. Förutsättningen för detta arbete var att byggnaderna fortfarande ägdes av staten genom SJ. Den 1 januari 2001 försålde SJ det aktuella fastighetsbeståndet till Jernhusen Fastigheter AB. Som bolagsägda fastigheter kunde de inte längre betraktas som statliga byggnadsminnen enligt förordningen (1988:1229) om statliga byggnadsminnen m.m. vilket samtidigt innebar att regeringen inte kunde fatta beslut om skyddsföreskrifterna. Istället övergick de skyddade stationshusen automatiskt enligt dåvarande 3 kap 1 § andra stycket kulturminneslagen till att bli byggnadsminnen enligt denna lag. För sådana byggnader ska länsstyrelsen utfärda en förklaring om detta. Bestämmelserna finns numera i 3 kap. 7 § kulturmiljölagen. Eftersom byggnaderna vid övergången inte hade några fastställda skyddsbestämmelser ska länsstyrelsen även fatta beslut om dessa. Förslag till skyddsbestämmelser och skyddsområde har remissats till nuvarande fastighetsägaren Umeå C Utveckling AB, som 2015-02-16 har meddelat Länsstyrelsen att de inte har någon erinran mot förslaget. Skyddsområdet följer fastighetsgränsen mot järnvägen och Järnvägsallén. Från stationshusets gavlar sträcker sig skyddsområdet i nordväst fram till trappan ned till tunneln, och i sydost en lika lång sträcka.

Umeå stationshus utgör följaktligen sedan 1 januari 2001 byggnadsminne enligt kulturmiljölagen, vilket innebär att Länsstyrelsen Västerbotten är beslutande i frågor som rör ändring av byggnaden eller ändringar inom det avgränsade

skyddsområdet, samt frågor kring byggnadens vård och underhåll i enlighet med de genom detta beslut fastställda skyddsbestämmelserna.

Beslut i detta ärende har fattats av enhetschef Susanne Fahlgren efter föredragning av byggnadsantikvarie Andreas Grahn. I den slutliga handläggningen har även länsantikvarie Bo Sundin deltagit. Beslutet är godkänt i Länsstyrelsens elektroniska system och har därför inte någon namnunderskrift.

Susanne Fahlgren

Andreas Grahn

Bilagor

Utdrag ur kulturmiljölagen
Situationsplan med gräns för skyddsområdet
Ritningar (fasadritningar och planritningar av bottenvåningen 1895 och 1926)

Kopia till

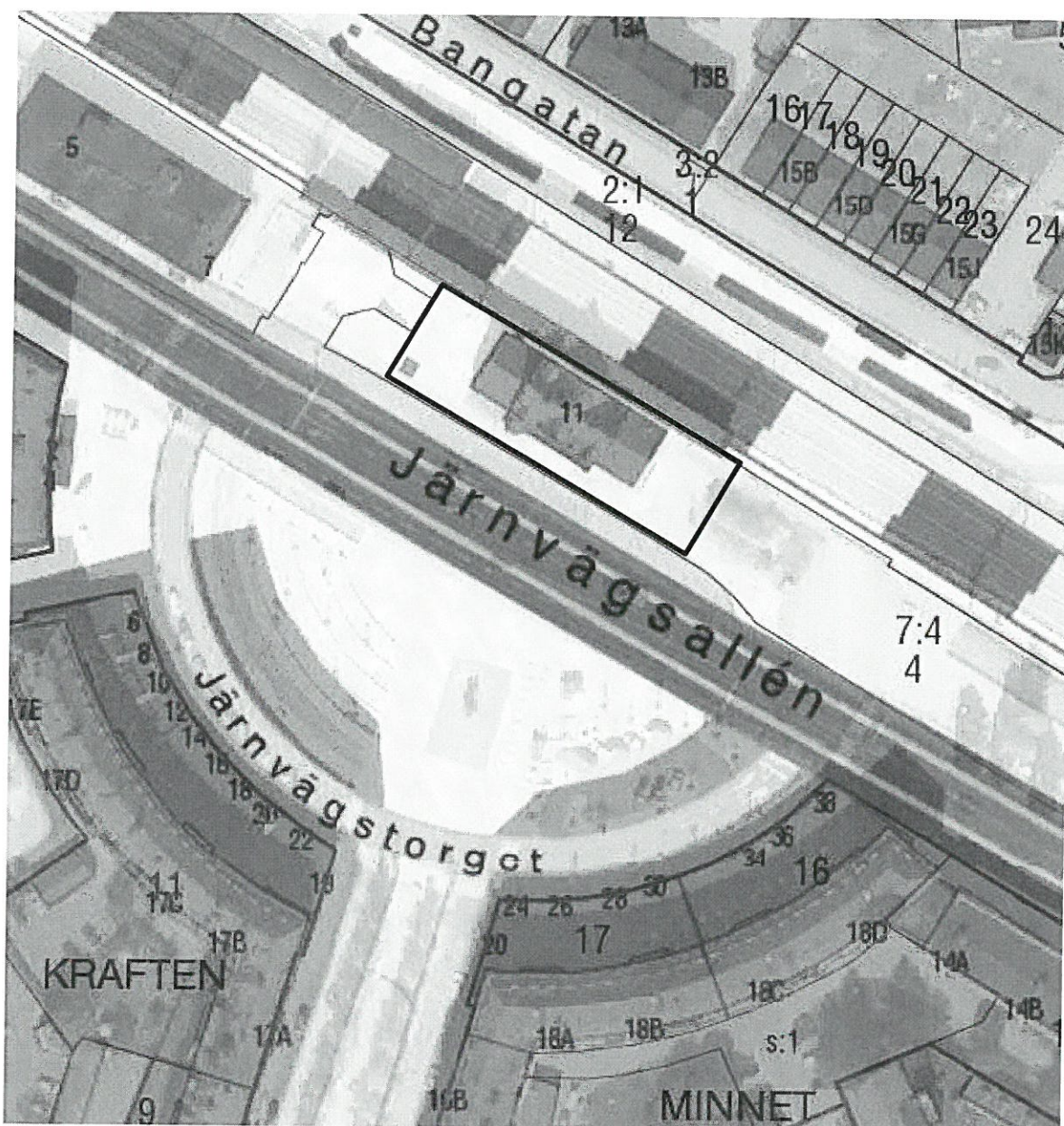
Riksantikvarieämbetet
Västerbottens museum
Umeå kommun, Byggnadsnämnden
Lantmäterimyndigheten, 901 84 Umeå
Länsstyrelsen/Kulturmiljö

Skyddsområde för byggnadsminnet

Umeå stationshus

Dnr 432-557-2015

2015-02-19

Gräns för skyddsområdet

